

Uvod

Profesorica Ana Krajnc – prva predavateljica andragogike na univerzi na Slovenskem in raziskovalka izobraževanja odraslih, soustanoviteljica Univerze za tretje življenjsko obdobje, prva urednica revije Andragoška spoznanja – je svoje akademsko delo izjemno tesno povezala z raziskovanjem in inoviranjem prakse. Prepletala je različno znanje, čemur bi v sodobnem jeziku dejali transdisciplinarno osvetljevanje problemov, izvajala metodološko disciplinirane empirične raziskave s statističnimi metodami in uvajala akcijsko raziskovanje na polje izobraževanja odraslih. Ključno za njeno delo je prepričanje, da je učenje bivanjski fenomen in da se ljudje vedno učimo. V pogovorih z njo in v spominih na sodelovanje, ki so vključeni v to publikacijo, se odraža Anino prepričanje: »Globoko v sebi je vsak človek dober.« Ko smo ji včasih oporekali, je misel dopolnila, da če to ne drži, je posameznik gotovo razvil obrambne mehanizme, s katerimi se brani. V intervjuju s Polono Kelava¹ je dejala: »Učenje najdemo povsod!« Optimistično je prepričana v zmožnost vsakega človeka, da se z učenjem transformira in si izboljšuje kakovost svojega življenja, kajti v postindustrijski dobi – kot ona naše obdobje imenuje – znanje spreminja svoj namen. Ljudje morajo z znanjem razvijati svojo ustvarjalnost, sprejemati negotovost in raznolikost družbenih iger.

V njenih strokovnih razpravah so opazna dela Knowlesa, zamisli humanistične psihologije Rogersa, ideje Maslowa o nenehnem razvoju in zmožnostih

¹ Krajnc, A. in Kelava, P. (2014). Učenje najdemo povsod! Revija naj to odslkava!. *Andragoška spoznanja*, 20(4), 7–12.

človeka, da se uresničuje. Dodaja tudi kritično teorijo Fromma, Brookfielda, v sodobnosti Rifkina ...

Iz zapisov v tej zbirki memoarskih vinjet izžareva njena ustvarjalna moč navduševati ljudi za učenje. Delovala je v različnih okoljih doma in v tujini, razvila kar nekaj novih praks, kot npr. nadaljnje izobraževanje pedagogov in andragogov v dveh oblikah: Pedagoško-andragoški dnevi in Andragoška poletna šola, spodbudila je razvoj predupokojitvenega izobraževanja in izobraževanja starejših. V začetku svoje kariere se je ukvarjala z metodami – kot je bilo tedaj dopisno izobraževanje –,² danes pa razmišlja o pomenu informacijskega opismenjevanja³ in o tem, kako bi z e-izobraževanjem usposabljali mentorje za delo s starejšimi.

Pri svojem raziskovalnem in praktičnem delu sledi trem paradigmatiskim spremembam, ki označujejo izobraževanje odraslih v zadnjih tridesetih letih, in to potrjujejo tudi zapisi ljudi, s katerimi je sodelovala. Prva sprememba je premik pozornosti strokovnjakov na področju izobraževanja odraslih, in sicer od osredotočenosti na sposobnosti kot nečesa, kar naj se ne bi spreminjalo, k motivaciji, ki osvetljuje zmožnosti in spodbuja razvoj. Včasih je veljalo prepričanje, da se ljudje rodijo z nekim inteligenčnim količnikom, ki je dan za vse življenje. Sposobnosti so dane in jih ne moremo

2 Krajnc, A. (1980). Prispevek dopisnega izobraževanja rednemu izobraževanju. *Sodobna pedagogika*, 31(7/8), 277–286.

3 Krajnc, A. (2012). Individualizacija izobraževanja vodi v mentorstvo: gibanje “Znaš, nauči drugega”. *Andragoška spoznanja*, 18(2), 19–30.

spreminjati. Ne tako dolgo nazaj je veljalo tudi to, da se v odraslosti ljudje ne učijo. Oboje je bilo kot neustrezno prepričanje ovrženo tudi z novimi spoznanji nevroloških in nevrokognitivnih raziskav, empiričnih psiholoških in socioloških ter antropoloških raziskav. Danes je sprejeto, da se ljudje učimo vse življenje. Učenje ni nič posebnega, tako kot dihanje ni nič posebnega, vsi ljudje dihajo in vsi ljudje se učijo. Razlika je v tem, da za učenje potrebujejo motivacijo, da so se pripravljene spreminjati in po potrebi vključevati v organizirane oblike izobraževanja. Prav raziskovanje motivacije je bilo eno od pomembnih področij dela Ane Krajnc.⁴ V sodobnosti pa konceptom motivacije dodaja še zmožnost za vodenje ali uravnavanje svojega samostojnega učenja, saj je znanje dostopno prek sodobnih tehnologij,⁵ dodaja tudi zmožnost refleksivnega spremljanja vznikanja svojih potreb, nastajanja znanja in vrednot ter formiranja identitete.

V raziskavah in praksi Ane Krajnc je opazno tudi to, da se ne osredotoča na primanjkljaje (česar koli že: veščin, znanja, zmožnosti), temveč na potencialne posameznika za razvoj. Njen odnos do človeka ni odnos »popraviti primanjkljaje«, temveč »razvijati zmožnosti«. Takšna naravnost je bila v drugi polovici prejšnjega stoletja posledica vplivov humanistične in pozitivne psihologije ter eksistencialne psihoterapije,

4 Krajnc, A. (1982). Motivacija za izobraževanje. Ljubljana: Delavska enotnost.

5 Krajnc, A. (2004). Bi radi imeli znanje vedno pri roki? Mobilno izobraževanje kot odziv na hitro rast potreb po znanju. Andragoška spoznanja, 10(2), 8–17.

ki vse izpostavljajo možnost razvoja. »Izmerjene sposobnosti« (predvsem IQ) niso dovolj dober pokazatelj, kaj vse lahko človek razvije, spozna, se nauči. Profesorica Krajnc je v vsakem študentu ali študentki videla tisto, kar se (še) lahko razvije, zato nas ne čudi kar nekaj spominskih zapisov, ki govorijo o njej kot o izjemni motivatoriki.

Druga sprememba, na katero opozarja s svojimi objavami in delovanjem, je vpliv tehnoloških in socialnih novosti na izobraževanje. Bistveni spremembi sodobnosti sta informatizacija in staranje prebivalstva. Ljudje se morajo naučiti uporabljati nove naprave in hkrati se morajo naučiti misliti o problemih in izzivih, ki jih prinašata informatizacija in robotizacija. Roboti so ljudem hkrati v pomoč in so vir negotovosti ter strahu. Če je bilo v preteklosti razmeroma znano, kaj naj bi človek vedel, znal, da bo lahko opravljal neko delo, je v sodobnosti potrebno nenehno prilagajanje, nenehno učenje na delovnem mestu in v drugih okoljih. Zaradi robotizacije se bo zmanjšalo število obstoječih delovnih mest, povečalo pa se bo število delovnih mest na področju upravljanja tehnologije, na področju izobraževanja in zdravstva ter vseh t. i. odnosnih del. Ljudje se morajo biti pripravljeni učiti, da bodo lahko prešli z enega delovnega mesta na drugo in pri tem je individualno mentorstvo⁶ zelo pomembno. Na nekem predavanju učiteljem je dejala, da mora biti človek kot zadruga: pripravljen se mora biti odpreti

⁶ Krajnc, A. (2006). Kdo so bili moji mentorji? Kdo mi je lahko mentor? Raziskava o neformalnem mentorstvu. *Andragoška spoznanja*, 12(4), 31–39.

novim vplivom in znova zapreti ali sestaviti meje svoje osebnosti, znati se mora hitro in ustrezno odločati. Prilagodljivost ni nujna le za delovno okolje, temveč je tudi pogoj za duševno zdravje.

Navduševala se je nad informacijsko družbo in pisanjem A. Tofflerja že v 70. letih prejšnjega stoletja, V. Flusserja, v zadnjih letih pa nad idejami M. Serresa – vsi pišejo o spreminjajoči se družbi, ustvarjalnosti in uporabi tehnologije. Delo se spreminja, ponavljajoče dejavnosti opravljajo roboti. Pomembna je »proizvodnja« idej in vzgoja ljudi, da proizvajajo ideje. V svojih intervjujih⁷ za časopis Delo je dejala, da se človek razvija v odnosih z drugimi in da bi morala družba/država vlagati predvsem v ustvarjalnost ljudi ter poskrbeti za temeljni dohodek za vsakega državljana, da bi lahko bil osebno svoboden. Razviti ljudje se hitro učijo in imajo zmožnost, da svoje znanje ter navade spreminjajo. Za ljudi je namreč značilno, da dokler verjamejo, da so neke ideje resnične (tudi če so že dokazano neresnične), jih vzdržujejo. Oklepajo se jih, ker so jih usvojili in jim pomenijo referenčni okvir za cono udobja. Toda ljudje so »nedokončane živali«, kot je dejal Geertz. Ana Krajnc pa govori o tem, da se ljudje rodijo biološko ter se socialno in čustveno nenehno rojevajo. Ljudje nenehno

7 Krajnc, A. (2018). Čakam, da bo družba vlagala v ljudi. Delo, 17. 4. 2018, str. 10, dostopno na <https://www.delo.si/prosti-cas/zdravje/cakam-da-bo-druzba-vlagala-v-ljudi-43815.html>.

Krajnc, A. (2014). Današnje delo zahteva človekovo dušo. Delo, 4. 4. 2014, dostopno na <https://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/ana-krajnc-danasnje-delo-zahteva-clovekovo-duso.html>.

nastajajo. Ali bolje rečeno: ljudje imajo možnost, da ne-nehno nastajajo, zato je učenje bistvenega pomena. Če pa živijo v omejenem okolju, če zgolj strežejo stroju ali sledijo tekočemu traku, bo njihov razvoj okrnjen. Ker je človek vpet v medsebojne odnose, je treba vplivati na institucije in odnose, v katerih človek živi.

Poleg informatizacije je v sodobnosti izstopajoča značilnost tudi staranje prebivalstva, ki ga Ana Krajnc v svojih nastopih predstavlja kot dosežek civilizacije, kar je zelo podobno idejam Mary Bateson. Medtem ko Bateson govori o aktivni modrosti, ki jo ljudje (lahko) razvijejo v starosti, Ana Krajnc govori o aktivni starosti. Obe pa trdita, da starost potrebuje ustvarjalnost, transformacijo in medsebojno spoštovanje. Delo Ane Krajnc na področju izobraževanja starejših – ki ga je koncipirala ter ga dolga leta razvija skupaj z dr. Dušano Findeisen in Alijano Šantej na Slovenski univerzi za tretje življenjsko obdobje – lahko razumemo kot vizionarsko dejavnost. V 80. letih prejšnjega stoletja je bilo izobraževanje starejših novost, ki so se ji nekateri posmehovali – češ, zakaj neki bi se stari učili –, danes pa se s tem področjem poleg univerze za tretje življenjsko obdobje ukvarjajo različna združenja, mreža dnevnih centrov, podjetja ... Spoznanja, ki nastajajo na univerzi za tretje življenjsko obdobje, so prenosljiva tudi na področje izobraževanja starejših zaposlenih.

Tretji poudarek, ki ga profesorica v svojih javnih nastopih⁸ najpogosteje izpostavlja, je individualni

⁸ Glej npr. Krajnc, A. (2018). Predavanje na Andragoškem kolokviju. Dostopno na <https://www.facebook.com/TedenVsezivljenjskegaUcenja/videos/1751924698209914/>.

osebnostni razvoj ali subjektivizacija. Izobraževanje ni namenjeno le razvoju zmožnosti, da bi delovali v nekem kulturnem okolju – kar pomeni kvalifikacijo za neko delo in socializacijo za življenje, skladno z družbenimi pravili –, temveč je namenjeno spodbujanju procesa »postajanja osebe«. Posameznik in posameznica se ne (le) prilagajata pravilom, temveč ustvarjata nove načine čutenja in mišljenja, ustvarjata nove prakse in odnose s pomočjo transformativnega učenja. Ana Krajnc poudarja, da je pomembno spraševanje: »Kdo si?«⁹ Gre torej za vprašanja identitete človeka. Subjektivizacija ne pomeni skrajne individualizacije – nasprotno: Ana Krajnc se s svojim teoretskim in praktičnim delom zavzema za razvoj skupnosti in (novo) vlogo andragoga pri skupnostnem izobraževanju. Spodbuja sodelovalne skupnosti¹⁰ v izobraževanju, ki so odgovor na »potrženje« izobraževanja in izhod v družbo znanja, kot jo ona razume. To je družba osebne svobode in refleksivnega odločanja ter medgeneracijske povezanosti. V zadnjem času se ukvarja z razvijanjem koncepta solidarnosti med generacijami, dejavna je v mednarodnih mrežah in projektih prav zato, da bi spodbudili medgeneracijsko sodelovanje.

9 Krajnc, A. (2014). Spoznaj sebe in druge: človek kot družbeno bitje in medosebni odnosi. Ljubljana: Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje. Glej tudi intervju Pravi ključ: Ana Kranjc, andragoginja. Dostopno na <https://www.youtube.com/watch?v=63arBVngpVg>.

10 Krajnc, A. (2010). Spreminjanje družbene strukture in vseživljenjsko izobraževanje – iz industrijske v družbo znanja. *Andragoška spoznanja*, 16(2), 12–25.

Za razvoj andragogike je pomembno tudi nje-
no mentorsko delo, še posebno na podiplomskem
študiju. Bila je mentorica ali somentorica pri doktor-
skih nalogah naslednjih avtorjev in avtoric: Zoran Je-
lenc (1992), Nena Mijoč (1995), Vida Mohorčič Špolar
(1996), Dušana Findeisen (1999), Nives Ličen (1999),
Tadej Stegu (2005), Danijela Brečko (2005), Maja Mez-
gec (2006). Bila je tudi mentorica ali somentorica pri
magistrskih nalogah podiplomskih študentk in štu-
dentov: Jože Valentinčič (1985), Marjan Blažič (1985),
Nena Mijoč (1986), Mirjam Milharčič-Hladnik (1989),
Dušana Findeisen (1995), Nives Ličen (1997), Daniela
Brečko (1997), Sabina Jelenc-Krašovec (1998), Andrej
Justinek (1999), Marinka Pahole (1999), Nadja Dobnik
(2000), Karmen Špilek Štumberger (2007). Ljudje smo
edinstveni, vsak ima svojo nalogo in vlogo, vsak ima
svoje prstne odtise in svoje nevronske povezave, zato
je naloga izobraževanja, da v vsakem človeku poišče
njegove ali njene možnosti. To je Ana Krajnc kot men-
torica vedno znala narediti.

Ko pišemo o ustvarjalnosti na splošno, so vse
besede hitro sprejete. V delu Ane Krajnc je zelo veliko
ustvarjalnosti, a njena ustvarjalnost je pogosto nalete-
la na ovire. Vsaka sprememba v okolju pomeni, da se
morajo skupine ljudi iz svojih rutin (tudi rutin mišlje-
nja in čutenja) premakniti v učenje. Pomeni tudi (zelo
pogosto) prerazporeditev vplivov in moči. Ljudje pa
se neradi odrečejo svojim vlogam moči. Potrebovala
je veliko znanja, humorja, prepričljivosti in vztrajnosti,
da so se novosti uveljavile. Kdo bi v prejšnjem stoletju
sprejel, da je potrebno izobraževanje zapornikov? Kdo

bi sprejel, da je potrebno izobraževanje odraslih ljudi s posebnimi potrebami? Čemu bi izobraževali stare? Za vsako tako spremembo je potrebno »premikati gore« ustaljenih prepričanj. To profesorica Krajnc zmore. Za njeno delo bi bilo ustrezno geslo K4C (Knowledge for change), ki ga sicer uporablja Unesco, kjer je dejaven njen dolgoletni kolega B. Hall. S svojim akademskim znanjem je uvedla mnoge spremembe, ki izboljšajo življenje. Njen credo je, da izobraževanje mora spreminjati ljudi in ljudje naj spreminjajo okolje.

Njeni kolegi, študenti, sodelavci smo ob jubileju želeli, da se združijo spomini, pripovedi, raziskovalna besedila. Ker smo želeli, da so vključeni najmlajši doktorandi in tudi starejši sodelavci, smo pripravili dva zbornika. Eden je sestavljen iz znanstvenih in strokovnih tekstov ter osvetljuje področje raziskovanja, drugi pa je napisan v narativnem slogu in iz mnogih delov sestavlja mozaik profesoričine strokovne biografije. K pisanju smo pristopili tako, kot se nam je zdelo, da bi bilo Ani všeč – to je v duhu humanizma, različnih pogledov, različnih mnenj, različnih slogov. Ustvarjalno okolje je okolje, kjer se mnenja dopolnjujejo in tudi krešejo.

Nives Ličen